БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылдан үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ДЕКАБРЬ 17 СУББОТА № 249 (3443)

Өргээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Делиге кылган хүлээп алыышкыны (1 арын).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Делиге чоруп турганы (1 арын).

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы Херектер Министри Хансеннин Москвага кээр дугайы (1 арын).

Экономика айтырыгларының талазы-биле лекциялар (1 арын).

СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму (2 арын).

С. Сандю.—Совет-индий найыралга холбаштырган делгелге (2 арын).

БИЛИГЛЕРНИҢ ҮНЕР ДӨЗҮ — НОМГА ЫНАК БОЛУҢАР. Тыванын ном үндүрер черинин чээрби беш чыл болганынга (3 арын).

С. Сюрюн-оол.—Чээрби беш чыл (3 арын).

Тайбыңның бүгү делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң кыйгырыы (4 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Берлинден Москваже үнүшкени (4 арын).

Солдат өөнүктер лигазының II Бүгүпольша съездизи (4 арын).

Венгрияның алюминий үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде чедишкиннер (4 арын).

Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинде (4 арын).

БҮДҮРҮЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ ПАРТИЯ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX съездизиниң соонда эрткен чылдарның дургузында социалистиг үлетпүрүнүң улуг чедишкиннери чедип алдынган. Үлетпүрүг улам ыңай көдүрериниң, техниктиг депшилгениң болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижидериниң талазы-биле СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлери совет кижилерни күш ажылдың чаа көдүрлүүшкүнүнче сорук киргген.

Июль Пленумунуң салган сорулгаларын күүсетпишаан, чер-черниң партия организациялары ажыл-агыйга партийжи улуттулганың деңнелин бедидип, үлетпүр черлериниң ажыл-агыйжы амыдыралынче ханызы-биле кирип, бүдүрүлгелерни кадүреринин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, иштики курлавырларны ажыглаарының айтырыгларын улам тодаргайы-биле шиитпирлеп турар апарган.

Хөй-хөй бүдүрүлге черлеринде ажылдап турар коммунистерниң авангардчы ролю, ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар ортузунга оларның организакчы болгаш кижизидикчи ажылы экижээн. Кызылдың ыяш заводу, Шагаан-Арыг райүлетпүр комбинады ышкаш дээре ажылдыг бүдүрүлгелер өзүп турар.

Ынчалза-даа СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле партия организацияларының ажылчорудулгазында улуг четчестер ам-даа узуткатынмайн турар.

Үлетпүрге партийжи улуттулганың деңнелин бедидер дугайында негелдерни партияның Кызыл хоорай комитеди ыракта четпес боттандырып турар. Хоорком үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын доктаамал контрольдаарын боттандырбайн, үлетпүр ажылының нинти чедишкиннериниң болгаш ортумак көргүзүглериниң артында хожудап турар бүдүрүлгелериниң ажылының четпестериниң үндезин чылдаганнарын чогуур үезинде илеретпейн, оларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрериниге угланган хемчеглерни албайн келген дээрзин хооркомнуң чоокта чаа болуп эрткен конференциизы илереткен.

Партияның хоорай комитединиң улуттур ажылдакчылары бүдүрүлгелерге ховар барып, чер-черде ажыл-херектиң ылаптыг байдалын билбейн, чамдык бүдүрүлгелериниң болгаш оларда партия эге организацияларының ажылынга чогуур дузаламчыны көргүспейн турарлар. Хооркомнуң үлетпүр киллизи бүдүрүлгелерде ажыл-херектиң байдалы дээш харыысалгазын ам-даа бедитпээн. Киллистиң ажылдакчылары бүдүрүлгелерге организакчы ажылды чорударының, техниканы болгаш бүдүрүлгелериниң экономиказын өөренин көөрүнүн орнунга, харын ажыл-агыйның үүрмек херектери-биле, хөй-ле тайылбырлар болгаш медээлер чыыры-биле ойлежип турарлар.

Ылаңгыя «Тыва тудуг» трестизиниң алгы заводунуң, төп автосептелге мастерскаязының ажылдарының четпестериниң дугайында хөй удаа чугаалар чоруп келген. Ынчалза-даа ол черлерде ажылдың түннелдери чогуур негелдерге ыракта-ла чедир хандырбайн турар.

Бир эвес «Тыва тудуг» трестизиниң партия организациязының отчеттуг үе дургузунда чоруткан хуралдарының санын, аңаа чугаалашкан айтырыгларның характерин ап көөр болза, — парторганизация эки ажылдап турган кылдыр сагындырар. Ынчаарга ында шиитпирлериниң херек кырында күүседези багай организастатынын келген. Трест бо чылдың бүдүрүлге онааладаларын күүсетпээн. Ындыг турбуже партия хооркому ол бүдүрүлгениң хожудап турар чылдаганнарын чогуур үезинде илеретпээн болгаш ында парторганизацияның ажылынга боттуг дуза көргүспээн. Фактылар болза, СЭКП хооркомунуң-даа, партия эге организацияларының-даа организакчы ажылының четпестериниң дугайын херечилеп турар. Мындыг четпестерге моон соңгаар канчап-даа эптежир аргажок!

Үлетпүр черлериниң ажылынга партийжи удуртулганы Барыын-Хемчик, Тожу, Бии-Хем, Каа-Хем райкомнары база-ла экижитпейн турарлар. Оларның удуртулгазында райүлетпүр комбинаттары бүдүрүлгениң күрүне планнарын күүседир талазы-биле ден-деский эвес ажылдап келгеннер. Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары куду болгаш ассортиментилери эвээш болбушаан турар. Комбинаттарда партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажылы экиживаан.

Техниктиг депшилге дээш ажыл—үлетпүр бүдүрүлгелериниң партия организацияларының чугула сорулгазы болур. Олар болза, ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын бүгү хемчеглер-биле калбартыр, амыдырында төрүүнүп турар чаа, депшилгелиг үүлдерни чогуур үезинде эскерип көөр болгаш деткиир, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын кызымаа-биле нептередир хүлээлгелиг.

Партия организациялары бар техниканы эки ажыглаарын хандырар ужурлуг. Үлетпүр черлериниң ажылын шын организастаанының, технологияны ажыглаанының ачызында бар дерилгелер-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи-үш катап улгаттырыш болурунуң аргалары бар дээрзин чаартыкчыларның дуржулгалары көргүзүп турар. Партия хооркомунуң, райкомнарының болгаш эге организацияларының сорулгазы болза, үлетпүрүнүң бүгү адырларында чаартыкчыларның чедишкиннери ажыглатынган турарын чедип алыры болур.

Бүрүне планы—бүдүрүлге чери бүрүзүнге хоойлу болур. Бүдүрүлге бүрүзү продукцияны бүдүрүп үндүрериниң доктааткан номенклатуразын болгаш ассортиментизин, чаа техниканың ажыглалын болгаш техник-экономиктиг көргүзүглерни ылавыла күүсеткен турары чугула. Ындыг төлээде, бүдүрүлгениң иштики курлавырларын долузу-биле ажыглаар, деңдески ажылды хандырар, күш-ажылдың чурумун быжыглаар, чиг-эттиң, материалдарның, одалганың, электроэнергияның чарыгдалының камналгазын шыңгыы сагыыр, бүдүрүлгени эргелеп баштаар аппараттың ажылын бөдүүнчүдер, аңаа үнер чарыгдалдарны эвээжедир херек.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар төлээде, бүдүрүлге черлеринге партийжи-политиктиг ажылдың деңнелин бедидери чугула. Партийжи-политиктиг ажыл чүгле бүдүрүлге сорулгалары-биле ханы харылзаалыг турда бодунуң сорулгаларын күүседип шыдаар. Бүдүрүлгениң ажылчыннарының мурнунга политиктиг илеткелдерни болгаш лекцияларны ол бүдүрүлгелериниң тодаргай сорулгалары-биле холбаштырар херек.

Партия организациялары бүдүрүлге чөвүлел-хуралдарын болгаш ажылчыннарның хуралдарын үргүлчү чыылдырар, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның үнелиг саналдарын деткиир, профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажыл-чорудулгаларын идепкейжидер ужурлуг.

СЭКП райкомнары болгаш хооркому үлетпүрнү удуртурда партия эге организацияларына даянып ажылдаар ужурлуг. Оларның ажыл-чорудулгазын хүн-бүрү башкарары, бүдүрүлге черлериниң ажылын экижидер дээш, чаа техниканы нептередир, бүдүрүлге курлавырларын ажыглаар дээш демиселге оларның инициативазын хөгжүдери чугула. Парторганизацияларның ажылын ёзулуг удуртуру дээрге олар-биле дириг харылзааны быжыглаары, оларны политиктиг болгаш ажыл-агыйжы сорулгаларны билдилин-биле дүүштүрүп билириниң практиказынга өөредири болур.

Партияның XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың чалгыын калбарттышаан, ажылчы чоннарны социалистиг үлетпүрүнүң көдүрлүүшкүнүнче мобилизастаары бүдүрүлге черлериниң партия организацияларының чугула сорулгазы.

Дөрт ийистер

КАЗАНЬ. Бүдүрүлгелериниң бирээзиниң инженер-экономизи Юлия Васильевна Канева профессор Груздев аттыг акушер клиниказынга дөрт ийистерни: үш уругну болгаш бир оолду божаан.

Ийистер төрүүнгенден бээр ам ийи неделя ажып, эки мандып турарлар. Ол уругларның деңзизи элээн немешкен болгаш кайызының-даа доругуушкуну барык-ла дең апарган.

Юлия Васильевнаның бодунуң-даа кадыы эки. Ооң адынга хөй чагаалар хүнүүне кээп турар, ооң кады ажылдап турган эштери, хөй-нинти организацияларның төлээлекчилери аңаа ужуражып кээп турарлар.

(СЭТА).

Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы Херектер Министри Хансеннин Москвага кээр дугайы

Совет Эвилелинге кээр дугайында Данияның Премьер-Министри болгаш Даштыкы Херектер Министри Х. К. Хансеннин Совет чазактың түскай чалааны билдингир болгай. Премьер-Министр Хансен бо чалалганы хүлээп алган. 1956 чылдың мартта ол келир деп турар.

(СЭТА).

ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыва автономнуг область Совединиң (дөрткү чыыжының) дөрткү сессиязы 1955 чылдың декабрь 20-де эртенгиниң 10 шакта Кызылдың Культура бажыңынга ажыттынар.

Облкүүском.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң Делиге кылган хүлээп алыышкыны

ДЕЛИ, декабрь 12. (СЭТА). Бөгүн кежээ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Делиде Хайдерабад ордузунга хүлээп алыышкын кылган.

Хүлээп алыышкынга Индия Республиканың президентизи Раджендра Прасад, Премьер-Министр Джавахарлал Неру, оралакчы-президент Сарвапалли, Индий чазактың министрлери, министерстволарның удуртур дүжүметтери, армияның, флоттуң болгаш ужар-чүүлдүң дээди офицерлери, парламент кежигүннери, политиктиг болгаш хөй-ниитиниң ажылдакчылары, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, индий болгаш даштыкы парлалганың төлээлекчилери, шупту муң хире аалчылар олурушканнар.

Хүлээп алыышкынга совет таладан Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевту Индияга үдеп чоруп турган кижилер олурушканнар.

Хайдерабад орду болгаш ооң сады байырлалдың өң-базын чыыктары-биле каастангылаан турган.

Хүлээп алыышкынның үезинде Индияда аалдап чоруур совет артистериниң күүгү-биле концерт көргүскен. Концертке артистер Чалдар, Сорокина, Багланова, Огнивцев, Маваева, Курапкина, Фарманянц, Грибов, Башкиров, Калачова, Птицын болгаш Ворониннер киришкеннер. Фортепиано хөгжүм бөлүүн Наумова биле Ерохин күүсеткен.

Концерт соонда дүштеки шайлалга болган. Шайлалганы сөөлзүредир Н. А. Булганин Индия Республиканың президентизи Раджендра Прасадты дээш кундага көдүрген. Президент Прасад ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы К. Е. Ворошиловту дээш харыы кундага көдүрген. Оркестр Индияның болгаш ССРЭ-ниң гимнилерин күүсеткен.

Н. А. Булганин биле Джавахарлал Неру чугаа солушканнар.

Болунуң чугаазынга Н. А. Булганиниң чугаалааны болза:

Дээрги Президент! Дээрги Премьер-Министр!

Эргим өөнүктер! Индияга бистиң аян-чоруувус сөөлзүреп келди. Силерниң чуртуңарга үш неделя хире ye иштинде чоруп келгеш, силерниң чазаңарның болгаш дээрги Нерунуң көргүскени эвилеп чоруктуң ачызы-биле Индияның дыка хөй хоорайларынга болгаш районнарынга барып чорудувус, хөй-хөй бүдүрүлгелерге болгаш тудугларга, плантацияларга болгаш эртем албан черлеринге чорудувус, силерниң чуртуңарның барыын болгаш мурнуу, чөөн болгаш соңгу талаларынга барып чорудувус, улустар-биле, эрте-бурунгу культураның кайгамчыктыг турасказалдары-биле болгаш экономика биле таныштывыс. Бо бүгү дээш силерге кончуг улуг-биле өөрүп четирдивис.

Бодувустуң чоруп чораан үевистиң иштинде эки чүүлдерни хөйнү көрдүвүс. Дузалыг чүүлдерни хөйнү билип алдывыс. Ам меңээ чүгле кончуг чүгула ышкаш кылдыр сагындырып турар чүүлдүң дугайын чугаалаксап тур мен.

Индий улустуң биске илереткен ак-сеткилиг чоруу болгаш күзел-сеткилиниң күүгү болза, Индияның улузу—Совет Эвилелиниң улустарының шынчы өөнүү деп чүвени улуг бүзүрелдии-биле көргүстү. Бис дыка хөй чүүлдерни бодувус карактарывыс-биле көрдүвүс, ниитилелдің янзы-бүрү кезектериниң төлээлери-биле харылзаштывыс, улустуң чүүн дугайын бодап, чүү чүвеже түткүп, канчаар чурттап турарын чогум-на улустуң бодунуң чугааларындан дыңнадывыс.

Бүгү-ле черлерге дыңнап чораанывыс: «индий болгаш совет улустар —акы-дуңмалышкылар» деп кайгамчыктыг эки сөстерни кажан-даа утпас бис. (Адыш часказашкыны). Бистиң улустарывыстың найыралче болгаш кады ажылдажылгаже ылаптыг чүткүлдери ол хөй эвес бөдүүн сөстерде илеретинген.

Бистиң улустарывыстың аразында найырал болгаш кады ажылдажылга чүгле бистиң күрүнелеривистиң аас-кежиннге болгаш чечектелиишкиннерингे эргежок чугула болур эвес, харын олар улустар аразының тайбының, айыыл чок чоруун быжыглаар херекке база эргежок чугула болур деп чүвеге бис ханызы-биле бүзүредивис. Индия биле Совет Эвилелиниң аразында найырал — тайбыңның канчаардаа аажок улуг фактору болур, ону тайбыңның дайыннары херекке албайн барын ыңдавас. Индия биле Совет Эвилелиниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дээш, Индияның Премьер-Министри дээрги Джавахарлал Неруну дээш кундаганы көдүрейн. (Адыш часказашкыны).

Премьер-Министр Дж. Нерунуң чугаалааны болза:

Алды айларның мурнунда, Совет Эвилелинге барып чораан үемде, чүгле силер биле болгаш албан ажыл талазы-биле силериниң эштеринер-биле ужуражыр эвес, харын чамдык чүүлдерге Совет Эвилелиниң улустары-биле харылзааны доктаадырынга четкен ат-алдарлыг болган мен. Совет улус онза эвилеңээлдек болгаш хүндүлээчел улус-тур деп чүвени билген мен. Ону мен кончуг магадаан мен, ынчангаш оортан чаныып чоруурумда, чүрээмниң чамдыызын Совет Эвилелинде артырдым деп чугаалаан мен. (Адыш часказашкыны). Найырал дээрге, кажан-даа найыралды өөскүдер деп чүвеге бүзүрээр мен, ынчангаш совет улустуң биске хамаарыштыр көргүскени найырал болза, аңаа бистиң кончуг улуг хандыкшылдыг сеткил-күзелиристи хайындырып турар-дыр.

Индияга чораанынарның үезинде ниитилелдің янзы-бүрү кезектериниң кончуг хөй кижилери-биле силер ужураштыңар, силерниң барган-на черлериңерге силерни чыыры-биле болгаш найыралдыг уткаан боор деп бодап тур мен. Бодумнуң улузумга ынак мен, ынчангаш аңаа чаягаар-ла хандыкшыыр мен, ынчаарга бистиң улузувус силерниң сеткилиңерге база таарышкан боор деп бодап тур мен. Ынчангаш найыралды дамчыштыр кайы-кайывыстың билчиринче, чүгле тус-тус кижилернин эвес, харын улустарның аразында найыралче орукту бис ажыттывыс.

Ол бот-бодун билчир болгаш бот-бодунга бүзүрежир чоруктуң хемчээлин калбартырын кажан-даа күзээр бис. (Адыш часказашкыны). Совет болгаш индий улустар — акы-дуңмалышкылар деп сөстерни бистиң чуртувустуң улустарындан үргүлчү дыңнап чордувус дээрзин силер чугааладыңар. Ол дээрге, чүгле лозунг эвес. Ол дээрге шынап-ла херек кырында ыңдыг. Делегейниң бүгү улустары — акы-дуңмалышкылар деп бурунгу индий чугаа бар. Ынчалза-даа сезиглежир, кортчур, бүзүрешпес чоруктар улустар аразының харылзааларын ам-даа баксырадып турары аас-кежик чок чүүл болур-дур. Бир эвес ол кортчур болгаш сезиглежир чоруктарны үзүткан шыдаар болзувусса, ол харылзаалар хөгжүүр деп Неру немээн.

Бир эвес бистиң улустарывыстың аразынга кандыг-бир билишпес чорук турган-даа болза, Совет Эвилелинге мээң барып чораанымның түннелинде ол чорук читкен болгаш Индияга силериниң морлап келгениңериниң түннелинде улам-на чоок болган. Бис ам чүгле бот-бодувуска ажыктыг болуру-биле эвес, харын бүгү делегейге тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарын бистиң кады ажылдажылгавыстың хемчээлин калбартыр дугайын бүзүрелдии-биле бодап тур бис. Ол улуг херекке силер-даа, бис-даа боттарывысты бүгү чүрээвистен бараалгадыр бис. Делегей—үлетинмес, ынчангаш бир черге тайбыңны үрээри бүгү-ле черлерге тайбыңны хевээр артырарынга уржук болдурбас төлээде, ол чорук дээш каяа-даа туржуру эргежок чугула.

Бистиң байырывысты болгаш эки күзелиристи силериниң улузуңарга дамчыдып бээриңерни идегедим. Силер бодувус көрдүвүс деп аңаа чугаалап көрүңер, чүге дээрге, найыралдың дириг херечилели кандыг-даа сөстерден артык үнелиг. Индияның силерни көөр аас-кежиктиг болган хөй миллион кижилери силериниң морлап кээп чораанынар дугайында эн-не эки сактыышкыннарны чүс-чүс чылдарда кадагалаарлар.

Индияга силериниң бо морлап келиишкининиңер сөөлгүзү эвес, харын чүгле баштайгы морлап келиишкин болур деп идеген тур мен. Силерни бодувуска кезээде өөрүшкүлүг хүлээп алыр бис. Ынчангаш дараазында келириңерге бистиң улузувус силерни эрги, эргим өөнүктеривис кылдыр уткуп алырлар деп чугаалаан.

Түннелинде Дж. Неру Н. А. Булганиниң болгаш Н. С. Хрущевтуң кадыы дээш кундага көдүрген.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Делиге чоруп турганы

ДЕЛИ, декабрь 13. (СЭТА-ның түскай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев бөгүн эртен индий үлетпүр делгелгезинге чорааннар.

Делиде индий үлетпүр делгелгези октябрь 29-та ажыттынган. Хоорайның төвүнден ырак эвесте 30 гектар делгем шөлде Индияның күрүне болгаш хуу бүдүрүлгелериниң хөй санныг павильоннары база делгелгеде киржип турар 21 чурттарның, ооң иштинде Совет Эвилелиниң, Кыдаттың, АКШ-тың, Англияның, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның, Чехословакияның, Румынияның, Венгрияның, Барыын Германияның, Японияның, Бирманың болгаш өске-даа чурттарның павильоннары таарыштыр тургустунгулаан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев делгелгениң директору Наярга үдедип алгаш, Индияның үлетүрүнүң хөй-ниити секторун көргүскен болгаш Республиканың беш чыл планының күүселдезиниң дугайын чугаалап турар павильоннар-биле танышканнар. Синдрада кылымал удобрениелер заводу, Читтаранджанның паровоз тудар заводу, Перамбурда вагон тудар завод ышкаш — хөй-ниити секторунуң ындыг бүдүрүлгелериниң чедишкиннерин болгаш чедип алган үүлдерин хөй санныг кылыглар, хевир-майыктар, чуруктар, фото-чуруктар чугаалап турарлар. «Хиндустан шипярд» деп пароход кылыр черге тудуп турган дизельдиг судноның, «Хиндустан кейбл» заводтуң электрокабелиниң, «Хиндустан машин тула» компанияның машина тудар заводунуң бүүрүп үндүргени станоктарның хевир-майыктары ында көргүстүнгүлээн.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев хуу секторнуң павильоннары-биле база танышканнар. Тата концерниин, «Хиндустан моторс», «Премьер Отомобайл» деп автотудуг компанияларның павильоннарына чорааннар.

Индияның экономиказында ус-дарган бүдүрүлгени болгаш холдуң аргылгазы улуг рольду ойнап турар. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев ол павильоннарны көргеш, кайгамчыктыг индий мастерлериниң кончуг эки ажылын бедии-биле үнелээннер.

Англияның павильонун көргениниң соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев АКШ-тың павильонунга баргаш, аңаа телевидение студиязы-биле болгаш атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарынга турасказаткан улуг фото-чурукту делген көргүскен. Павильоннуң төп залында делегейде бир дугаар социалистиг күрүнениң баштынчызы болгаш үндезилекчизи — В. И. Ленинниң турасказалы бедип үнген. Күчүлүг совет үлетпүрүнүң белеткеп үндүрүп турары эң-не янзы-бүрү машиналарны залдарда болгаш ажык шөлчүгеште делгээн. Совет Эвилелиниң кады ажылдажылгазы-биле Индияда тудуп тургузып турары, Бхилаинның металлургия заводунуң домен салбырының хевир-майыы ында база көргүстүнген. Совет чиик үлетпүр янзы-бүрү бараанларның дээжилерин көргүскен. Номнар көргүскен делгет самбырында Дж. Нерунуң Совет Эвилелинге парлап үндүртүнгени «Индияны ажытканы», «Автобиография» деп номнары база индий чогаалчыларның Совет Эвилелиниң улустарның дылдарынга очулдуруп үндүртүнгүлээни чогаалдар кичээнгейни хандыдып турар.

Делгелгени көргениниң соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев бүгү-индий радионуң радиостанциязынга баргаш, аңаа информация болгаш радио дамчыдылгазының министри Б. В. Кескар, бүгү-индий радионуң директору Дж. С. Матур, информация болгаш радио дамчыдылгазының министерствозунуң секретары П. М. Лад олар-биле ужуражканнар. Станцияга чораанынга турасказал болдуруп, Гандиниң чугааларын болгаш индий музыкага бижээн пластинкаларны Н. А. Булгачинга болгаш Н. С. Хрущевка белек кылдыр тургускан.

ДЕЛИ, декабрь 13. (СЭТА). Бөгүн кежээ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев оларның алдары дээш «Раштрапати Бхаван» орлунуң мурнунга шөлге кылган президент гвардиязының парадынга олар олурушкан. Парад үезинде спорттуң аът болгаш шериг сургуулун көргүскен. Түннелинде шеригниң оркестри улуг оюн көргүскен.

Ол черниң шагы-биле 20 шак 20 минута турда президент ордузунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң болгаш Индияның Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң кады кылган медеглелинге ат салыышкыны болган.

Ооң соонда Индияның Премьер-Министри Неру бодунуң турар черинге Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң алдары дээш дүштеки шайлалга тургускан. Шайлалгага Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Индияда чоруушкунун үдеп чоруур кижилер совет таладан база олурушкан: Үзбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Көдээ ажылагый министриниң оралакчызы Д. Р. Расулов, ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин, Үзбек ССРЭ-ниң Культура министриниң оралакчызы З. Р. Рахимбабаева, база ол ышкаш ССРЭ-ниң Индияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини М. А. Меньшиков олурушкан.

Индий чазактың министрлери шайлалгага база олурушкан, оларның аразында даштыкы херектер министри Г. В. Пант, чырыдыышкын министри Мауляна Азад, камгалал министри К. Н. Каджу, кадык камгалалының министри Раджкумари Амрит Каур, садыг болгаш үлетпүр министри Т. Т. Кришнамачари, көдээ ажыл-агый болгаш аъш-чем министри П. Джейн, харылзаа министри Дж. Рам, бүдүрүлге министри К. С. Реди, бүдүмелдиг курлавырлар министри К. Д. Малавия, үлетпүр министри Н. Канунго болгаш өскелер, Премьер-Министрнин уруу Неру-Индра Ганди, Индияның ССРЭ-де элчини К. П. Ш. Менон.

Шайлалга үезинде Н. А. Булганин болгаш Дж. Неру кундагалар көдүрген болгаш байырлыг чугаалар солушкан.

Экономика айтырыгларының талазы-биле лекциялар

ЛЕНИНГРАД. Тодаргай экономиканы өөренириниң талазы-биле лекторийлерни Ижорск, Невск заводтарда, Ленин аттыг машина тудуушкун заводунда, Куйбышев аттыг карбюратор заводунда, Охтениин химия комбинадында болгаш хоорайның өске-даа бүдүрүлгелеринде тургускулаан. Лекция номчулгазынга эртемденнерни, заводтарның, фабрикаларның удуртукчуларын киириштирип турар. Сөөлгү үениң иштинде ажылчы чоннар болза: «Үндүрүп турар продукцияның шынарын бедидериниң оруу», «Үлетпүр бүдүрүлгелерге мурнакчы дуржулганы нептередири», «Бүш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчег-биле бедидери социалистиг үлетпүрнү улам ыңай хөгжүдериниң чугула үүлү болур» база өске-даа темаларлыг лекцияларны дыңнааннар.

Политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередир талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң Ленинград салбыры бодунуң ажыл-чорудулгазын элээн калбарткан. Сөөлгү ийи айларның иштинде хоорайның бүдүрүлге черлеринге тодаргай экономика айтырыгларының талазы-биле 300 хире лекцияларны ниитилел салбырының күүгү-биле номчаан.

(СЭТА).

СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму

Бо чылдың декабрь 10-да СЭКП Тыва обкомунуң VII пленуму болуп эрткен. «1955 көдээ ажыл-агый чылының түңнелериниң болгаш областың партия организациязының сорулгаларының дугайында» облкүүском даргазының ораакчызы эш **Козленконуң** илеткелин пленум чугаалашкан.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле областың ажылчы чоннары көскү чедишкиннерлиг болганын илеткелчи демдеглээн.

Часкы хову ажылдары эки чорутунган. Тарылга шөлү колхозтарга 23,2 хуу, совхозтарга 44,5 хуу улгаткан. Область тараа белеткелериниң, күрүнеге эът, сүт, дүк, дагаа чуургазы дужаарының планнарын чедишкинниг күүсеткен.

Малдың баш санын өстүрериниң планы бүгү чүүнүнер аайы-биле күүсетинген. Ынчалза-даа мыйыстыг бода малдың фермаларынга инектериниң баш санын 40 хуудан эвээш эвес чедирер соругла күүсетинмээн, ааы оларның баш санының бот-дензизи 32,8 хуу болуп турар. Чамдык районнар мал ажылын хөгжүдериниң онаалдарын күүсетпээн. Чижээ, Барыын-Хемчик район мыйыстыг улуг бода малды өстүрериниң планын—97,4 хуу, хойнуун—98,8 хуу, өшкүнүүн—90,4 хуу күүсеткен. Чаа-Хөл, Улуг-Хем болгаш еске-даа чамдык районнарда инектери чок ажыл-агыйлар көвүдээн.

Хөй-хөй колхозтарда болгаш бүгү совхозтарда малдың ажаалгазы болгаш чемгерилгези эки-живээн. Зооветеринарлыг хандырылганың кошкак тургустунганындан малдың өлүп хораар, кызыраар чоруу ылаңгыя Таңды, Каа-Хем районнарда хөй болуп турар.

Куш ажылы дендии хожудаашкында. Областың көдээ ажыл-агый эргелели, Совхозтар министерствозунуң төлөөзи, чамдык колхозтарның баштаар черлери болгаш совхозтарның директорлары ол ажылга чөгүүр кичээнгей салбайн келгеннер. Ооң түңнелинде 12 районнарның 9-зу куш ажылын хөгжүдериниң планнарын күүсеткеннер.

Областың көдээ ажыл-агый эргелели (начальниги эш Шелемотов), РСФСР-ниң Совхозтар министерствозунуң төлөөзи эш Конгар мал ажылын эрөнгей улуттуп, колхозтар баштаар черлеринге, совхозтар, МТС-тер директорларына практиктиг дуза көргүспейн, олардан шыңгыы негелде кылбайн турарлар.

Мал ажылының чедишкиннери кижилерни шын шилиринден болгаш таарыштыр тургузарындан хамаржыр. Ынчангаш мал ажылының фермаларын ак-сеткилдиг, ол ажылга ынак болгаш ону эки билир кижилер-биле быжыглаары чугула болгур. Ооң-биле кады малчыннарның материалдыг болгаш культурлуг хөрегледериң хандырары, ылаңгыя оларның чурталга-амыдыралын эки-живээн чугула.

Эът бүдүрериниң эргежок чугулазын илеткелчи чугаалаан. Малдың одарладышкынын болгаш семиртилгезин эки-живээн турар малчыннарны ол демдеглээн. Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунда эш Ховалыг Дыртык эрткен чайын 78 баш инекти өөр аайы-биле 8,5 тонна эттиг кылдыр семирткен. Хүн-дүн иштинде инек бүрүзүнге ортумаа-биле 992 грамм денги немешкен. Улуг-Хем районнуң «Куш-ажылдың хостуу» колхозунда эш Тюлюш Сундуй 91 баш инектиң иштин денгизин 10,7 тонна эттиг кылдыр семирткен. Хүн-дүн иштинде инек бүрүзүнге немешкен денги ортумаа-биле 1148 грамм болган.

Ынчалза-даа малды одарладып семиртири чамдык колхозтарда багай организастатынган. Ылаңгыя Улуг-Хем, Тес-Хем районнар күрүнеге ортумактан куду денгилдериг хөй саныг малды дужаганнар. Хаваннарны азырап семиртири ам-даа эки-живээн.

Мал ажылының продуктулуун бедидер дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери—Марачевка фермазының саанчылары бедик көргүзүүлерни чедип алганнар. Саанчы эш Шведова болунга быжыглаан инек бүрүзүнден ортумаа-биле 2181 килограмм сүттү, ааы өскен чылдыынган 600 килограмм хөйү саттан. Оон ынай эш Шумова —2064, Бильчирмаа—1615, Тарыймаа — 1589 килограмм сүттү саттаннар.

Область эткен чылдагызындан 60,3 хуу хөй сүттү алган. Бо фактылар болза, инек малдың продуктулуун бедиериниң бүгү-ле аргалары областа барын хөрөчилеп турар.

Чамдык районнар бар аргаларны ыракта-ла чедир ажыглаваннар. Барыын-Хемчик, Таңды, Каа-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнар инектерден сүт саалдазының планын үүгле 76,8 хуу күүсеткеннер. Бай-Тайга район саар инек бүрүзүнден үүгле 254 литр сүттү алган. Ол болза, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң талазындан ажылдың ол чугула участогун эрөнгей удуртканының түңнели болган.

Инектерни быжааларынга эмзирии саар арга сүт саалдазының хемчээлин улгаттырбайн турар. Бо чылын 10 муң ажыг инекти быжааларындан чарып сагбаан. Инектерни быжааларындан чарып саар арганы Барыын-Хемчик, Өвүр, Тес-Хем районнар эн-не эвээш ажыглаваннар.

Эткен чылдың частырыгларын катаптавас төлөөде, партия, совет организациялары сүт саалдазының байдалын ай санында анализтеп көөр, совхоз бүрүзүнге планнарны күүседириниң тодаргай хемчегларын алыр, социалистиг хүлээлгелерни күүседезин фермалар ажылдакчыларының бүдүрүлге хуралдарынга ай санында чугаалажыр, ооң түңнелдерин хана солунварынга, районнар болгаш область солунварынга чыгыдар ужуралыг.

Хой ажылын хөгжүдериниң, дүк кыргыдазын өстүрериниң талазы-биле чедишкиннерни илеткелчи демдеглээн Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу хой санындан 2,2 килограмм дүктү кыргын алган. Тус-тус хойжуларда дүк кыргылдалының оон-даа бедик түңнелерин чедип алганнар хөй.

Областа хойдан ап турар дүктүң иштин хемчээли ам-даа дыка чавыс. Хой бүрүзүнден 1,5 килограмм дүк кыргын алдынган, ааы ылаңны үүгле 83,2 хуу күүсеткен. Соругла болза, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирлерине Москвага чыыдырган хой ажылының талазы-биле Бүгү-эвилелдің чөвүлел хуралының чурттуң мурнунга тургускан сорулгаларын чедишкиннинг күүседир талазы-биле демиселди күштелдирери болур.

Илеткелчи областа мал кыштагладышкынынга белеткелдиң байдалынга анализти берген. Малдың быжыг чем-суурун тургускан мурнакчы ажыл-агыйлар бар. Бин-Хем районда дыка хөй мал чылыг кажаалар-биле хандыртынмаан. Байдал болза, мал кыштагладышкынын эки эрттирериниң талазы-биле партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының, МТС-тернин, совхозтарның, колхозтарның удуртукчуларының кичээнгейлиг ажылын негеп турар.

Тараа бүдүрерин улам ынай көвүдедири—мал ажылын көдүрериниң, чоннуң өзүп турар хөрегледерин хандырарының шиитпирлиг чүүлү болур даарын илеткелчи онзалан чугаалаан. Тарааның иштин чылдазын көвүдедириниң чугула курлавыры болза, бүгү шөлдерге дужүктүр чорукту бедидери болур. Мурнакчы техниканың ачызында колхозтар болган совхозтар часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг дөңгелге эрттирер, тарылга шөлүн калбартыр аргалыг болган. Чамдык районнар бедик дужүттү ажаап алган. Чижээ, Бин-Хем районнуң колхозтары гектар бүрүзүнден 17,5 центнер дужүттү ажаап алган. Областың МТС-тери трактор ажылдарының планын 102,3 хуу, а Бин-Хем МТС—113,8 хуу күүсеткен.

Ооң-биле чергелештир МТС-териң ажылында улуг четпестер бар. Олар сиген көзилдезиниң, силос салыышкынының, чайын андарган черин культивастаарының болгаш картофель дужүдүн ажаап алырының планнарын күүсетпээннер. Чамдык МТС-териң багай ажылының түңнелинде тараа культураларының дужүдү чавыс болган. Ылаңгыя Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарның колхозтары дендии чавыс дужүттү алганнар.

Келир чылдың часкы тарылгазынга белеткел—бедик дужүт дээш демиселдин чугула чүүлү болур. Бирги эзлчегде четчир хемчээлиг уреминнерни чажар шинарынга чедир белеткээр херек. Декабрь 1-ге чедир үрезиннер белеткели 94,8 хуу күүсетинген. Үрезин картофель-биле колхозтар 44,7 хуу, совхозтар 35 хуу хандыртынган. Бай-Тайга районнуң колхозтарында үрезин картофель шуут чок, а Өвүр районнуң колхозтарында чүгле 19 центнер үрезин бар.

Тараа болгаш картофель үрезиннери чок ажыл-агыйлар кожазында колхозтардан болгаш районнардан дилеп тывары, колхозчулардан, ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан салып алыры чугула. Үрезиннерни эки кадгалаар херек. МТС-териң болгаш совхозтарның машина-трактор парктарын бедик шынарлыг септөөри чугула. Ол ажылды Кызыл-Мажалык, Тес-Хем болгаш Кызыл МТС-тери өзалдалып турарлар.

Кышкы агротехниктиг хемчегларни — хар доктаадыр, шөлдерни булукталдырар, шөлдерже едек сөөртүр ажылдарны чорудары, чылыткылыг болгаш парниктиг ажыл-агыйларны тудары чугула. Ол бүгү болза, тараа, картофель болгаш потаалар бүдүрерин көвүдедиринге дузалаар.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң бүгү-ле аргалары бистиң областа бар. Анаа партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының удуртулгазының дөңгелин бедидери, инициативчи болгаш ажыл-ишчи өзүбиле ажылдаары бистиң кадрларывыстан негетинин турар.

Көдээ ажыл-агыйга удуртулганың четпестери ам-даа үргүлчүлевишаан. Ооң түңнелинде чамдык МТС-тер, колхозтар болгаш совхозтар бо чылын мал ажылын хөгжүдериниң болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң перспективтиг планнарын күүсетпээннер. Ылаңгыя Барыын-Хемчик район малдың бүгү чүүнүнер аайы-биле баш санын өстүрериниң, сүт саалдазының, дүк кыргылдазының планнарын күүсетпээн. Суггаттыг черниң гектар бүрүзүнден үүгле 7,2 центнер тараа дужүдүн алган. Колхозтарда куш-ажылдың чуруму* эки-живээн. Сууржун чурталгаже шилчилге ооҗум чорун турар. Ол четпестер болза, СЭКП райкомунуң, ооң бирги секретары эш Санчайның, райкүүскомнуң болгаш ооң даргазы эш Одан-оолдуң МТС-тың ажыл-чорудулгазынче, колхозтарның база совхозтуң экономиказынче ханылап кирбейн, оларга чөгүүр дузаламчы көргүспейн турары-биле тайылбырлатынар.

Илеткелчи партия райкомнарының болгаш эге организацияларының ажылынга анализти берген. Чамдык черлерде партийжи-политиктиг болгаш идеологтуг ажылдар ажыл-агыйжы сорулгалардан хоорук байдалыг чорун турарын ол шугүмүүлээн.

Бо чылдың эткен 11 айларының дургузунда политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир талазы-биле Нитилеллиг область салбырының лекторлары 3325 лекцияларны номчаан, ооң иштинде көдээ ажыл-агый темаларынга лекциялар чүгле 274 болган. Мурнакчы дуражулгалар болгаш ону колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге нептерериниң дугайында база экономика темаларынга лекциялар дыка эвээш номчутунган. СЭКП болгаш ВЛКСМ обкомнарының лекторлар бөлүктериниң, областың культура эргелелиниң лекторлар бюрозунуң ажылында улуг четпестер бар. Ол черлер боттарының тарадын үндүрүп турар лекцияларын үлетпүр, көдээ ажыл-агый болгаш культура хөгжүдериниң тодаргай сорулгалары-биле хөлбаштырбайн турарлар. Чер-черге лекциялар номчуп турар лекторлар ол черлериниң амыдыралы-биле танышпайн, чоннуң сонуургап турар айтырыгларын өскербейн турарлар.

Областың көдээ ажыл-агыйының хөгжүдлезинде четпестериң бары партия обкомунуң бюрозунуң ажылының ам-даа чоругуру-биле эде тургустунмааны-биле тайылбырлатынар деп илеткелчи чугаалаан. МТС-терге, колхозтарга болгаш совхозтарга удуртулга эрөнгей болбушаан турар. Хожудан турар районнарга дуза көргүзериниң айтырыгларын обкомнуң бюрозу чугааладжып келген болза-даа, а хүлээп алган шиитпирлериниң күүседези эчизинге чедир организастатынмаан. Партия обкомнуң бюрозунуң кадрларын эки эрттирериниң белеткелиниң чогуур дөңгелинге тургусаан.

Облкүүском болгаш хөй-хөй райкүүскомнар көдээ ажыл-агыйга удуртулганы эде тургусаанар. Облкүүском бодунуң удуртулгазында эргелелдериниң болгаш кылдыстериниң удуртукчуларындан кошкак негелдериг ажыладан келген.

Илеткелчи ооң ынай 1956 көдээ ажыл-агый чылын чедишкиниг эрттирериниң талазы-биле сорулгаларны чугаалаан.

Эш Козленконуң илеткелиниң талазы-биле бир дугаларында СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң секретары эш **Москаленко** санал берген.

—1955 ажыл-агый чылының түңнелдерин чугаалажын көрген хуралдар бистиң районнуң колхозтарынга болгаш МТС-тың коллективиниге улуг көдүрүүшкүн-биле болуп эрткилээнинер—деп эш Москаленко бодунуң саналының эгезинде демдеглээн. Тарааның, эътти, сүттү, дүктү болгаш өскедаа продуктуларны бүдүрериниң талазы-биле Каа-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чамдык эки көргүзүүлерни чедип алганын ол түңнелдер хөрөчилеп турар. Малдың баш санын көвүдедириниң планы бүгү чүзүн аайы-биле күүсетинген, а мал ажылының продуктулуу бедээн. «Кызыл тук», Ворошилов аттыг болгаш «Сталинчы орук» колхозтар сүт саалдазының планын ажыр күүсеткеннер. Ворошилов аттыг колхозтуң саанчылары эштер Берзина, Баранова, Черцова олар боттарынга быжыглаан саар инектериниң бирээзинден-не 1300—1500 литр сүттү саап алганнар.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле өөр курлавырлар районда ам-даа четче ажыглатынмайн турарын оратор миннип чугаалаан. «Сталинчы орук», «Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артельдери чамдык шөлдерден чавыс дужүттү ажаап алган, районнуң чамдык колхозтарында малдың продуктулуг чоруу ам-даа ыракта куду, 1955 чылда колхозтарның тулуг планнары чедир күүсетинмейн турар. Бо бүгү четпестер болза, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң талазындан колхозтарны кошкак удуртуп турарының база МТС-тың талазындан колхозтарга четпес дузалап келгенинин түңнели болур.

Көдээ ажыл-агыйны удуртуп турарында бар четпестерни дүрген үзүткап, колхозтарның нитилештирген байдаан 1956 чылда улам-на көвүдедириниң болгаш көдээнің ажыл-ишчилериниң материалдыг чаагай байдалын улам-на эки-живээдериниң талазы-биле районнуң партия организациялары хөмчеглерни ап чорудуп турар—деп эш Москаленко бодунуң саналының төнчүзүнге чугаалаан.

Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш **Кызыл-оол** дараазында санал берген. Ооң чугаалааны:

—Партияның кыйгырыын өгүзаар үжен мунчуларның саныңга киржип, «Кызыл тараачын» колхозка келген мен. Ол үеде ук колхоз ажыл-агый талазы-биле районда эң-не социал калган турган, а амгы үеде байдал өзөн эки-живээн турар. Ынчаарга, көдээ ажыл-агыйны улам-на шиитпирлиг чазактың доктаалдарынга сорук кирген бистиң колхозчуларывыс бодунуң колхозун мурнакчыларның деңнелинге чедирер даарын бүгү-ле аргаларын болгаш күштерин харамнаамайн ажылдап турарлар. Колхозчуларның нитилештирген малының баш санын өстүрериниң планын 1955 чылда күүсеткен бис, а ооң продуктулуу өзөн бедээн. Ол чорук болза, мал ажылының бүгү продуктуларын белеткээриниң күрүне планын хуусаа бетинде күүседириниге арганы берген.

Тулуг ажылдарының планнары чедишкиниг күүсетинген. Колхозтуң хойларынга 4 кажаалларны тудар планныг турган 10-ну туткан, ынчангаш шээр малдың ортаа кезии кажаа чок ажык даар адаанга турган чорукту бо чылын үзүткан шыдаан бис.

Бир эвес Чадаана МТС бистиң артельбиле чарган керээлерин эки күүседип келген болза, бистиң колхозувус бодунуң ажыл-агыйында хожудаашкынны дүрген темпилер-биле үзүткан шыдаан турар ийик—деп эш Кызыл-оол чугаалаан. Көдээ ажыл-агыйының чугула кампанияларын эрттириниң хуусааларын МТС үрөп, мал чемнерин белеткээриниге четпес киржип келген болгаш мал фермаларында хөй күш үнер ажылдарны механизастаарын багай боттандырып турар. Областың көдээ ажыл-агый эргелели МТС-тың директору эш Толпинге өзулуг негелдени салбайн келген болгаш станцияның ажылын эки-живээдериниче угланган боттуг хемчегларни албайн турар.

Көдээ ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчылары колхозтарны эки уксаалыг үрелиг малдар-биле хандырарын дыка четпес боттандырып турар, чижээ, бистиң колхозче симменталь уксаалыг 4 буталарны чоруткан, ынчаарга оларның шынары дыка куду болган.

Сельэлектронуң область конторазының болгаш ооң начальниги эш Симаковтуң ажылын эш Кызыл-оол шыңгыы шугумчүлээн. Чаа электростанциязын дерип бөөр дугайында сельэлектронуң область конторазы ийи чыл бурунгаар колхоз-биле көрөө чарган, ынчаарга электростанциязы амга чедир ажыглаалга кирбээн.

Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын улам ынай хөгжүдериниге эргежок чугула хөй-хөй курлавырлар районда ам-даа четче ажыглатынмайн турарын партияның Чаа-Хөл райкомунуң МТС зоназының талазы-биле секретары эш **Ондар-оол** бодунуң саналынга чугаалаан. Чамдык көдээ ажыл-агый артельдеринде малдың продуктулуу мурнуку хевээр чавыс, саар инектериниң сүттүг чоруу шоолуг бедиивейн тулуг. Малдың продуктулуу ылаңгыя Ленин аттыг колхозта дыка чавыс-болган, колхозтуң баштаар черге болгаш партия организациязы мал ажылының кадрларын шилип алырын, өөредирин, кижизидирин багай боттандырып турар. Ооң ужурунда фермаларда дужулга чок саанчылар ажылдап турар. Инектериниң быжааларын чарып саар ажыктыг арганы бо чылын багай боттандырган.

Бистиң районнуң колхозтарынга ам-даа 2 зоотехниктер хөрегленнинин турбуже областың көдээ ажыл-агый эргелели болгаш СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизи бистиң колхозтарывысче ыңдыг чуткай эртемнилерни чорудуп бөөринге ыдалшайн турарлар.

СЭКП-ниң Сүт-Хөл райкомунуң секретары эш **Намзынның** пленумга санал берген, чугаалааны:

—СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетпишаан, районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылышчилери партия организацияларының удуртулгазы-биле колхозтарның нитилештирген ажыл-агыйын хөгжүдер хөрөкке чамдык чедишкиннерни чедип алганнар. Малдың баш санын өстүрериниң планы районда бүгү чүүн аайы-биле күүсеткен, ооң продуктулуу өзөн «бедээн, чижээ, 1954 чылдазынга деңнээрге бо чылын бир саар инектен 240 литр хөй сүттү саап алган.

Ынчалзажок, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң талазындан көдээ ажыл-агыйны удуртуп турарының деңнели партияның болгаш чазактың негелделериниге ам-даа ыракта четпейн турар. Чижээ, тараа культураларының даазынга бодаарга бо чылын куду болган, ооң чылдагааны чүдел дээрге, агротехниктиг негелделерни кошкак чорутканыыста болур. Тулуг планнары районнуң колхозтарында бо чылын күүсетинмээн, ылаңгыя чурталга бажыннарының тулуу бисте дыка багай чоруп турар. Ооң түңнелинде «Сталинчы орук» болгаш Сталин аттыг колхозтарда өзөн хөй колхозчу өг-бүлелер ам-даа өглерде чурттавышаан. Чурталга бажыннарының тулуунга хөрегленнинер шиг, кадаг дээн ышкаш чугула материалдарның чедишпейн турары тулуунуң ажылын дыка моондактап турар.

Колхозчу массаларны сууржун амыдыралче шилчидер чугула хөрөкти партия райкому болгаш райкүүском багай удуртуп турарын миннир херек, ынчалзажок бо чугула хөрөкти СЭКП обкомунуң база облкүүскомнуң талазындан ам-даа суда удуртуп турарын демдеглээри чугула.

Шагаан-Арыг МТС-тың кол агроному эш **Васильев** мал чемнериниге ажыглаар культураларның тарылгазын калбартырынга хамаарышкан дыка чугула айтырыгларны көдүрген.

—Мал чемнериниге ажыглаар эң-не үнелиг культура болза, кукуруза болуп турар. Бо чылын бистин районнуң колхозтарынга кукурузаны 800 гектарны тараан. Ооң түңнелдери багай эвес болган. Ындыг болза-даа, бистин районнуң чаңгыс-даа колхозу кукурузаның бо чылгы дужүдүнден үрезиннерин белеткен албан чорук дыка четпес. Кукурузаның үрезиннерин моон соңгаар бодунуң шөлдериниң ажаап белеткеп алыры эргежок чугула. Ол чорук колхозларда, — деп эш Васильев чугаалаан.

Мал чемнериниге ажыглаар могар, суданка, вика дээн ышкаш культураларын бедик дужүттү Тываның кожалары областарда ажаап ап турар, ынчаарга бистиң сорулгавыс болза, ол культураларның үрезиннерин бодувустуң областывыска эккеп, ооң тарылгазын дидими-биле калбартып, малга эвбекшилдиг-чем суурну тургузары болур. Ооң-биле чергелештир болу үнген ситеннериниң кеңилдезин болгаш ажаалдазын калбартыры база чугула.

Партияның Бин-Хем райкомунуң секретары эш **Савкиннің** саналы пленумнуң киржикчилериниге дыка ажыктыг болган. Ооң чугаалааны:—Бин-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, колхоз бүдүрүлгезинин бүгү адырларын хөгжүдер талазы-биле чаа базымнарны кылган. Колхозчу ховуларның ажыл-ишчилери 1955 чылда тараа культураларының гектар бүрүзүнден 17,5 центнер дужүттү ажаап алган, ол дээрге 1954 чылдазы-биле деңнээрге 28 хуу өзүлделиг болганы ол. Малдың баш санын өстүрериниң планы бүгү чүүн аайы-биле күүсетинген, ооң продуктулуу дыка бедээн. Сүттүң иштин саалдазы 1954 чылдазынга деңнээрге 34 хуу өскен.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң бүгү планнарын бистин район бо чылын хуусаа бетинде күүсеткен. Районнуң 6 колхозларының 5-зи ам миллионер колхозтар болур. «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң орулгазы 2 миллион ажыр турар. Колхозчу көдээ суурларывыстың бо чедишкиннериниң түңнелинде колхозчуларның материалдыг чаагай амыдыралы улам-на эки-живээн турар. Бистиң колхозчуларывыс боттарының бир күн хүннеринге ам 5 килограмм тараанны болгаш 5—8 чедир рубльди ап турарлар.

Ындыг болза-даа, көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг дүрген хөгжүдер дугайында партия болгаш чазактың шиитпирлерин ам-даа ыракта четпес күүседип турарывысты ажыл-агый чылының түңнелери тодаргай көрүүскен. Бистиң көдээ ажыл-агыйывыста ам-даа чедир ажыглатынмайн турар курлавырлар дыка хөй. Районда 7500-га ажыг күр болгаш курукаан черлер бар, бир эвес оларны бүгүн ажыглалга киирер болзувусса тараа бүдүрерин бүдүн чартык катап көвүдедир арганы биске бөөр. Чедир ажыглатынмайн турар курлавырлар мал ажылында база бар. Бар курлавырларны илередири, оларны ажыглаары—районнуң партия, совет, ажыл-агый организацияларының сонгаарадып болбас сорулгазы болур.

Мал фермаларының ажылдакчыларынга таарымчалыг байдалдарны районнуң колхозтарында ам-даа четпес тургусканын эш Савкин демдеглээн, 1956 чылда бүгү малчыннарны чурталга бажыңнары-биле бүрүн хандырарының сорулгазын салган бис деп чугаалаан.

Областың көдээ ажыл-агый эргелели колхозтарның мал ажылынга ветеринарлыг хандырылганы багай организастап турар дугайында Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң даргазы эш **Дорнуңдай** бодунуң саналынга чугаалаан.

—Бистин көдээ ажыл-агый артелиристиң шээр малы аарып, харын-даа өлүп турар таварылгалар бар— ынчаарга областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчылары бистиң малчыннарывыска дуза чедирерден туржук, ол аарыгларның чылдагаанын амга чедир тодаргайлап көрбээн, — деп эш Доржуңдай шугумчүдээн.

Амгы үеде Мөнгүн-Тайганың девискээринде дыка хөй малчыннар чурттап турар, олар 40 муң хире баш малдарны ажаап, кадаглап турарлар, ынчангаш ол малчыннарның ортузунга масса-политиктиг болган организаакчы ажылдарны күштелдиреринин эргежок чугузазын эш Доржуңдай айыткан.

Облкүүскомнуң даргазының ораакчызы эш **Анчима** бодунуң саналынга областың колхозтарында болгаш совхозтарында культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылын көдээ черлерге үнелеп-биле экижилериниң талазы-биле тодаргай хемчегларни алыры партия райкомнарындан болгаш райкүүскомнардан негетинин турар.

СЭКП обкомунуң секретары эш **Резниченко** бодунуң саналынга демдеглээни болза, бо чылын областың колхозтары малны өстүрериниң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң сорулгаларын эрткен чылдаазынга деңнээрге өзөн бедик боттандырганнар. Ынчалзажок, чедир ажыглатынмайн турар курлавырлар мал ажылында ам-даа дыка хөй, көдээ ажыл-агыйны удуртуп турарында улуг четпестер ам-даа үргүлчүлевишаан. Чижээ, чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң девискээринге улуг хар чаттан соонда партия райкомунуң секретары эш Санчай СЭКП обкомунга телефон-биле дыңнаткан, районга дуза чедирер ажылдакчыларны область төвүнден чорударын дилээн. Ынчаарга кажан обкомнан ажылдакчылар чеде бөөрге, оларбиле кады улуг харга таварышкан малларны сийгарып, малдың кыштаглашкынын организоотайрының орнунга эш Санчай Кызылче хан чедин келген. Ол дээрге мал ажылын ёзу барымдаалап көрген харыысалга чок чорук-тур.

Бай-Тайга болгаш Тес-Хем районнарында малдың хорап турарының фактыларын демдеглевишаан, малды организастыг кылыр ажырарының бала ооң чаш төлүн менди доруктурарының тодаргай сорулгаларын эш Резниченко айыткан.

Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң ветеринар килдизиниң начальниги эш **Горчев**, Таңды райкүүскомнуң даргазы эш **Волчатов**, Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы эш **Шожун**, СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары эш **Шейгу**, областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш **Шелемотов**, РСФСР-ниң совхозтар Министерствозунуң төлөөзи эш **Конгар**, СЭКП обкомунуң партия органнарының килдизиниң эргелекчизи эш **Топгар-оол** олар база пленумга санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **Тока** пленумнуң төнчүзүнде санал берип, чүве чугаалаан.

Бодунуң чугаалашкан айтырыының талазы-биле пленум делегерегей шиитпирлер хүлээп алган.

Кызыл МТС-тің моторизи Я. Кордеев бүдүрүлге нормазын 250 хуу чедир күүседип турар. Ол бодунуң чедишкиннерин СЭКП-ниң XX съездизинге бараалгадып турар.

Чурумта: эш Кордеевтің мотор сеңгел турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Совет-индий найыралга холбаштырган делгелге

А. С. Пушкин аттыг область библиотеказының ажылдакчылары совет-индий найыралга холбаштыр номнар делгелгезин организастап турган.

Тус-тус ийи витриналарда Индий Республиканың дугайында чыскаан делгээн номнар, брошюралар аңаа келгеннерлер улуг сонуургалдарын хаара тудуп турар. Ол ном делгелгезинин «Индий Республика» деп бирги кезээнде номнар колдуунда-ла эрткен чылын болган бо 1955 чылда парлатының үнген чаа номнар болуп турар. Ында Индийниң Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң «Индияны ажытканы» деп Совет Эвилелиниң улустарынга эки билдингир улуг ному номчукчуларның кичээнгейинин төвүнде турар. Ооң ынай «Джавахарлал Неру Совет Эвилелинде» деп улуг хемчээлдиг, чараш хевирлиг кылдынган ном-биле библиотекага келгеннер таныжып турар. Премьер-Министр Дж. Нерунуң ССРЭ-ге келгеш, Совет күрүнениң удуртукчулары-биле база хөй-хөй совет кижилер-биле уттундурбас ужуражышкыннарының фото-чуруктарын болгаш ооң чугаалаан чугааларын оортан номчуп көөр бис. Ол ышкаш ССРЭ-ниң улустуң артизи Николай Черкасовтуң «Индийга чоораныыс», Герасимовтуң «Индиже аян-чорук», Ильинниң «Афанасий Никитин —«Индияже эң баштайгы аян чорукчу», А. Рябчиковтуң «Индияның бойдузу» база «Индий тоолдар» болгаш өске-даа сураглыг авторларның индий улустуң культураазының дугайында бижээн хөй номнарны ында делгээн.

Делгелгенин ийги кезээнде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиум кежигүү Н. С. Хрущевтуң Индияда чоруп турарының дугайын парлаан солунналарының болгаш журналдарның тус-тус дугаарларын чыыр делгээн.

Индий улус-биле, ооң амыдыралы болгаш культураазы-биле танышкынга ол ном делгелгези бистерге дузалап турар.

С. САНДЮ.

Хүлээлгелерни күүседир дээш

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадалы 1955 чылда тудуг планын хуусаа бетинде чедишкиниг күүсеткен. Тудугжулар чурталганың 35 бажыңнарын, 2 бүдүрүлге тудуун, малга 8 чаа кажааларны тудуп дооскан болгаш ажыглалда киргген. Тудугжуларның иштинден эштер Чук, Борбай-оол болгаш өскелер-даа хүн-бүрүнүң ажыл нормазын ажыр күүседип турарлар.

Колхозтуң тудугжулары партияның XX съездизинге алдар болдуруп, 1956 чылда тудуг ыяжы белеткээриниң планын чөгүүр хуусаада күүседир дээш социалистиг чарыштың хүлээлгелерин алганнар.

С. САНДАН-ООЛ.

Электростанция тудуунда

Чөөн-хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери боттарының күжү-биле электростанцияның тудуун дооскан. Электростанцияның тудуушкунунга эш Чимит-оолга удуртуургын 12 колхозчулар ажылдап келген, олар 152 чаңгыларның оңгарларын каскаш, аңаа чаңгыларны тургусканнар. Электростанцияның тудуунга колхозчулар эштер Ооллак, Шагдыр, Чолдак олар эки ажылдаваннар.

Удавас колхоз суурунга Ильичинин лампалары чайыннандыр хып эгелээр.

К. ДЕЛЕГ-ООЛ.

Тудугга шеф

Эрзин районнуң Эрзин суурда албан черлериниң коллективтери кезии өмнээр өмнелге бажыңын халас тудуп бөөр-биле шефке алган, СОРЭ Конституциязының хүнүн таварыштыр декабрь 4-те тудуг ыяжының белеткелин чоруткаш, 200 чудукту кезип, машина орунче үнүрген.

Шеф ажылынга райпо, райкүүском, күрбанкының район конторазы, РОМВД, Эрзин көдээ Совет коллективтери мурнакчы киржип турарлар.

К. ВЛЗЕЙ.

Билиглерниң үнер дөзү—номга

ТЫВАНЫҢ НОМ ҮНДҮРЕР ЧЕРИНИҢ ЧЭЭРБИ БЕШ

Өөрүшкүлүг чедиишкиннер

(Эргидеги өрүкчүнүң сактыышкыны).

Тыва областың ном үндүрер черинин туруп келгеннинден бээр 25 чыл оюн областың хөй-ниитизи демдеглеп турар. Мында холбаштыр Тывага парлалганың хөрөө-канчаар хөгжүп эгелээнинин дугайында бодумнуң бичe сактыышкынымны бижидим.

Солун-сеткүүлер, ном-дептерлер парлаар өлүлүг типография Тывага 1931 чылга чедир турбаан деп сөглеп болур. Ол үеге чедир Тывага орус, моол парлалга үжүктерлиг 4—5 хире кассалардыг кустаржы арга-биле ажылдап турган бичии типографияга моол дылга «Үнен» («Шын») болгаш орус дылга «Красный пахарь» («Кызыл тараачын») солуннар хемчээли амгы «Шын» солунунуң дөрттүн бири хире үнүп турган.

Совет Эвилелиниң улустарының, хамыктың мурнунда улуг орус улустуң акы-дуңма дузаламчызының ачызы-биле 1930 чылда тыва улус бодунуң национал бижиктиг болуп, мурнунда бижик билбес чораан араттар төрөөн дылынга бижик өөренир аргалыг болган.

Организастап тургузар деп турган типографияга (типографияның амгы бажының ынчаарда тудуп турган) өрүкчүлер белеткээри-биле, тодаргайлаарга чаа бижикке өөредири-биле 10 кижини 1930 чылдың чайынында Кызылга әкелген чүве. Оларның аразынга ам «Шын» солун редакциязында ажылдап турар эш Хөвенмей болгаш партияның Чаа-Хөл райкомунда ажылдап турар эш Билчир-оол болгаш оон-даа өскелер бар болган.

Ынчаарда бисти бижикке эш Пальмбах болгаш оон-даа өске эштер өөредип турган. Тыва бижикти үш айда өөреткенинин соонда 10 кижиден мээң-биле үш кижини типографияга (ынчаарда «хевилел» дээр турган) ажылдаар силер дээш культура яамызы деп албан чери ынаар чоруткан.

1930 чылда Тывага баштайгы тыва дылга үнген дептер-жигештерге «Бүгү делегейниң пролетарий уругларынга», «Сан бодалганың ному», «Орус школаларга тыва домак өөренир дептер» деп номнар хамааржыр. Ол номнарның дашты-кы кадының адаанга «Тыва улустуң ном чогаадыр чери» деп бижип турган. Ол болза, амгы ном үндүрер чернин ынчаарда үндезилетингенин херечилеп турар.

Тывага улус чырыыышкынының хөрөө хөгжүп, тыва дылга өөредилге номнары хөй-биле негетинип келген. ТАР-ның культура яамызы чаа хөгжүп турган тыва школаларга херектиг өлүлүг тыва өөредилге номнарын ССРЭ-ниң эртем-деннериниң болгаш полиграфистерининг дузаламчызы-биле парлап үндүрер сорулга-биле 1932 чылда Москваже тускай бригаданы чоруткан. Ол бригаданың аразынга мен өрүкчү болуп киржир аас-кежиктиг болган мен. Тыва бижикти үндезилеп тургузарының бир идепкейлиг киржикчизи А. Пальмбах бисти баштаан чораан. Мен Москвага баргаш ынчаарда Москваның № 17 типографиязы деп адап турган, амгы Жданов аттыг бирги үлегерлиг типографияга тыва школаларның баштайгы өөредилге номнарын өрүс полиграфистерниң дузаламчызы-биле өрүп, олардан полиграфияның мергежилинге өөренип ап, ийи чыл дургузунда ажылдаан мен.

Бистиң бригадавыс Москвага 1933 чылга чедир турган тыва эге школаларга херектиг 6 хире янзы-бүрү өөредилге номнарын үндүрген. 1933—1934 чылдардан соңгаар Тывага парлалганың, ном дептер үндүрүлгениниң ажылы шулуудай берген. Парлалга бүдүрүлгелин болгаш ном үндүрер черин чогуур кадрлар-биле хандырып келгениниң түңнелинде өөредилге номнарындан эгелээш бүгү янзы-бүрү номнарны Тывага тускайлаң парлап үндүрери калбарган.

Мурнунда эвээш санныг номнарны безин тускайлаң үндүрүп шыдавайн турган ном үндүрер чер ам эки техника-биле чепсегленген типографияның күжүнге даянып алгаш, хөй санныг, эки шынарлыг номнарны парлап үндүрүп турар апарган. Бо болза, тыва улустуң экономиктиг болгаш культурлуг улуг чедишкиннериниң база бир тодаргай херечили болур. Тывага парлалганың 1930 чылда турган байдалын сагынгаш, оон ам үеде чедишкиннерин көөрге, кижиниң сеткил-сегызын улам өөртүп турар.

О. ШИРАП.

ЭКИ КААСТАЛГАЛЫГ НОМНАР ДЭЭШ

Совет номчукчуларның хүн-бүрү өзүп турар культурлуг негелдезинге дүгжүп турар эки кааста лгалыг номнарны үндүрер деп бедик негелде салдынып турар. Ол негелдени номнар каастаар чурукчулар хандырар хүлээлгелиг.

Тыванын ном үндүрер черинин номнарын кааста п турар чурукчуларның кол сорулгазы болза, номнуң түгле даштыкы хевирин кааста ары эвес, а даштыкы-даа, иштики-даа кааста лганы оон утка-шынарынга дүүштүрери, номнуң утказын номчукчуларның ханыызы-биле билип алырынга дузалаары болур.

Тыва областың ном үндүрер чери сөөлгү чылдарда таарымчалыг кылдыр кааста ан өлөн номнарны үндүрген. Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын шыны-биле билген чурукчуларның — Г. Суздальцевтиң, В. Коневтуң, И. Кузнецовтуң болгаш оон-даа өскелериниң эки бодап турган кааста ан номнарын номчукчулар бедия-биле үнелеп турар.

Кааста лга талазы-биле уткалыг болгаш солун кылдыр кылган номнарны бистиң ном үндүрер чер бо чылын өлөн хөйнү парлап үндүрген. Ол болза, ном үндүрер черниң болгаш типография коллективтери-биле чурукчуларның чогаадыкчы кады ажылдажылгазының түңнели болур. Ол кады ажылдажылганың түңнелинде дерт өн будуктарлыг чуруктарны парлаары области бир дугаарда шингээдип алдынган. Ол арга-биле К. Чуковскийниң «Эки чун», С. Тамбаның «Доңгада каъдык» деп номнарын болгаш А. Толстойнуң «Алдын дүлгүүр азы Буратинонуң ужуралдары» деп номнуң чуруктарын парлап үндүрген. Дөрт өн будуктар-биле чуруктар парлаан номнар үндүрери эки түңнелди көргүскен болгаш оңу моон ыңай нептерелдириниң аргазы бисте ам бар болган.

1956 чылда номнар планы-биле С. Токаның деп чогаалының чуру чечен чогаалдың болгаанын кааста лгалын хөй парлаары көрдүнген. ... күүседи ринге бүгү ар... даа, полиграфтыг суур...

Ном үндүрер черниң ажылдакчыларының б... ның чогаадыкчы кады оларның боттарына ... луру амыдырал-биле ... ааста лгалыг, белик культ... бистиң номчукчуларын... ринге дузалаар.

Н.

Ном үндүрер черниң ... зының талаа...

Келир чылын номчукчулар кандыг номнар номчу...

Тываның ном үндүрер чери 1956 чылда 60 ажыг номнарны парлап үндүрерин плаңнаан. Оон иштинде политиктиг, уран-чечен, эртем-тайылбырлыг номнар, өөредилге болгаш уруглар номнары, областың амыдыралынга холбаштырган үлегүр болгаш кедээ ажыл-агый талазы-биле янзы-бүрү номнар үнер.

Политиктиг номнарның аразында В. И. Ленинниң «Улуг эгелээшкин», И. В. Сталининың «Бистиң партияда социал-демократтыг чайгылыышкын дугайында доза катан», «ВКП(б) төөгүүнүң дөнчу курсу», «В. И. Ленинниң дөнчу биографиязы», «Политшкоалларның дыңнакчыларынга дузалаачы» деп номнарны үндүрер.

Чечен чогаал номнарында А. Пушкинниң «Евгений Онегин», С. Токаның «Араттың сөзү» (I—II кезектери), Ю. Кюнзегештиң «Найыралдың тугу» (шүлүктер), Н. Хикметтиң «Ынакшыл дугайында легенда» болгаш өске-даа номнарын үндүрер деп турар. Ылангыя А. Пушкинниң «Евгений Онегин» деп чогаалын тыва дылга үндүрери тыва чечен чогаалга улуг чедишкин болур. Оон аңгыла «Улуг-Хем» альманахтың орус дылга номери үнери солун болуп турар.

Бистиң бичии номчукчуларывыс келир чылын В. Авдеенконуң «Тиссаның кырында», кыдат чогаалчы Хуа Шаньның «Буш чүглүг чагаа», Д. Свифтиниң «Гулливерниң аян чоруу», Г. Э. Распэнин «Мюнхаузениниң ужуралдары», А. Григулистиң «Кызыгааржылар. Ийи оол. Марс деп ыт» деп чогаалдарын тыва дылга номчуурлар.

Ном үндүрер черниң ... ныда өөредилге номнарын ... дилге-методиктиг номнар ... турар. Бо талазы-биле ... Оларның иштинде А. ... дылдың грамматиказы... бар.

Оон аңгыда үлегүр ... агый талазы-биле солун ... «Тывага аар үлегүр... перспективалары», «Т... суг-баазан фермаларын... зин көвүдедир талазы-... «Тараа культураларын... өстүрер талазы-биле ... тарның дүржүлгазы» ... номнарны областың ам... баштыр үндүрер.

ЧЭЭРБИ БЕШ ЧЫЛ

25 чыл мурнунда, 1930 чылдың декабрьның төнчүзүнде, баштайгы тыва номнар парлатынып үнген. Тыва дылга баштайгы номнарның үнүп эгелээни тыва улустуң төөгүзүнге улуг болуушкын болган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тыва улусту социал болгаш национал дарлалдан хосташ, хостуг болгаш аас-кежиктиг чурталгаже орукту ажыдын берген. 1921 чылда Тывага национал-хосталгалыг революция тиилээн соонда каш чыл болганда, 1930 чылда бичии тыва улус национал бижиктиг болган чорук Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынының ачызының тодаргай херечизи болган. Тыва бижикти чогаатканының баштайгы хүннериниң эгелээш-ле ол бижикти чоннуң оргузунга нептерелдир талазы-биле улуг хемчеглер чорутунган. Национал бижик болза, тыва улустуң культура хөгжүлдезинге күүлүг быра болган. Национал бижикти чогаатканының соонда удатпаанда-ла солуннарны сеткүүлдери болгаш номнарны парлап эгелээн. Оларның саны болгаш тиражы чоорту өзүп турган.

1930 чылда үш ном парлатынып үнген. Ол болза, «Сан бодалганын ному», «Орус школаларга тыва домак өөренир дептер» болгаш «Бүгү делегейниң пролетарий уругларынга» деп номнар болур. Оларның хемчээли түгле 6 парлаар ама, а тиражы 9200 санныг турган. 1931 чылда 39,8 мүн тиражтыг 12 номнар үнген. 1937 чылда ном үндүрүлгези, 1931 чылбиле деңнээрге ийи катап өскен. 1944 чылда 51 санныг, 204 парлаар ама хемчээлдиг 100,5 мүн тиражтыг номнар парлатынып үнген.

1944 чылдың октябрь 11—тыва улуска төөгүлүг хүн. Ол хүн тываларның улуг орус улус-биле болгаш ССРЭ-ниң өске-даа улустары-биле калы чурттаар, ажылдаар деп күзели боттанган, ол хүн Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң составынга Тыва кирген. Эткен он бир ажыг чылдарның дургузунда Тываның арны танытынмас кылдыр өскерилген. Чоннуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда ниити өзүлдезй-биле калы, оон культурлуг хереглели өзүп келген болгаш өспүшаан турар. Ол хереглелди хандырарының хөрөнге ном үндүрер чер биче эвес рольду ойнаан.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргениниң соонда национал парлалга оңза хөгжүлдеп алган. Бир эвес 1930—1944 чылдарда ниитизи-биле 383 санныг, 1344 парлаар ама хемчээлдиг, 981,7 мүн тиражтыг номнар үнген болза, 1945—1955 чылдарда 923 санныг, 5196,4 парлаар ама хемчээлдиг, 3.794.163 тиражтыг номнар үнген. Мынчангаш 25 чылдарның дургузунда Тываның ном үндүрер чери 1306 санныг, 6540,4 парлаар ама хемчээлдиг 4.775. 938 тиражтыг янзы-бүрү номнарны парлап үндүрген.

Тыва национал культураның хөгжүлдезинде эң улуг чедишкиннериниң биразы болза, марксизм-ленинизмниң классиктериниң дыка хөй чогаалдарын тыва дылче очулдурааш, парлап үндүргени болур. К. Маркс биле Ф. Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифестизи», Ф. Энгельстиң «Сарбашкынның кижи болуп хуулар процессезинге күш-ажылдың ролю», В. И. Ленинниң «Чүү кылыры?», «Демократтыг революцияга социал-демократтың ийи тактиказы», «Фридрих Энгельс» болгаш өске-даа ажылдарын, И. В. Сталининың «Ленинизмниң айтырыглары», «Анархизм бе азы социализм бе?», «Марксизм болгаш национал айтырыг», «Национал айтырыг болгаш ленинизм», «Марксизм болгаш дыл эртемнинин айтырыглары», «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» болгаш өске-даа ажылдарын тывалар ам төрөөн дылының кырында номчуп, өөренип турар.

Тыва дыл кырынга үнүп турган баштайгы номнар колдуунда-ла өөредилге номнары, агитас-пропагандага таарыштырган азы орус дылдан Тываның байдалынга таарыштыр очулдуруп каан номнар болуп турган. Ол номнар-биле кады ол үеде төрүттүнүп турган тыва литератураның номнары тускай номнар кылдыр парлатынып эгелээн. Чижээ, 1931 чылда чогаалчы А. Тэмирниң «Бис базар бис» деп шиизи, 1934 чылда В. Көк-оолдуң «Чалым-Хая» деп шиизи номчугаштар кылдыр үнген. Оон соонда чогаалчылар С. Токаның, С. Сарыг-оолдуң, О. Саган-оолдуң чогаалдарының чымындылары үнгүлээн. 1937 чылдан эгелээш, «Чыынды чогаалдар» (амгы «Улуг-Хем») үнүп эгелээн.

1937 чылда улуг орус шүлүкчү А. Пушкининиң мөчээнинден бээр 100 чыл болган оюн таварыштыр шүлүкчүнүң шүлүктериниң баштайгы очулгалары тыва парлалгага кестүп келген. Орустуң классиктиг болгаш совет литератураның эң өөн чогаалдарын очулдургаш, номнар кылдыр үндүрери Тывага сортан бээр массалыг болу берген. Ам А. Пушкиниң, Н. Гогольдуң, Ю. Лермонтовтуң, И. Тургеневтиң, А. Салтыков-Щедриниң, А. Чеховтуң, Л. Толстойнуң, М. Горькийниң, В. Маяковскийниң, Д. Фурмановтуң, А. Толстойнуң, М. Шолоховтуң, А. Фадеевтиң, Джамбуллуң, Стальскийниң болгаш өскелериниң-даа чогаалдарын тыва дылга очулдуруп үндүрген. Сөөлгү үеде делегейниң классиктиг литературазының чогаалдарын база очулдуруп турар.

Орус классиктиг болгаш совет литератураның чогаалдарын очулдуруп, база номчуп тура, тыва чогаалчылар чогаалга ажылынга өөренип, литературжу мергежил-биле чепсегленип ап турар. Чогаалчылар С. Токаның, С. Сарыг-оолдуң, О. Саган-оолдуң бижээн номнары чаңгыс эвес удаа үнгүлээн. Боттарының чогаалдарының баштайгы номнарын эштер Л. Чадамба, Б. Хөвенмей, В. Эренчин, Ю. Кюнзегеш, О. Сувакпит үндүрген. Сталинчы шаңналдың лауреаты Салчак Токаның чогаалы түгле совет кижилериниң эдилели эвес, харын бистиң даштыкыда өөнүктеривистиң эдилели апарган. Бо бүгүнүн түңнелинде тыва литература хөй национал-дыг совет литератураның составтыг кезээ апарган.

Ном үндүрер черниң ажыл-чорудулгазының чугула участоктарының биреези тыва школаларга өөредилге номнарын үндүрери болуп келген болгаш болуп турар. Областың бүгү-ле тыва школаларының I—VII классларында башкылаашкынны өөреникчилериниң төрөөн дылының кырында чорудуп турар. Тыва дыл кырынга өөредилге номнарын үндүргени бүгүнниитиниң ыяанызы чеди чыл өөредилгезин боттанчыларынче угланган хемчеглериниң чугула кезии болган.

Мурнунда тыва дылга баштайгы «Үжүглелди» өөренип чоорал шаандакы өөреникчилер ам келир үеним салгакчыларынга өөредилге номнарын боттары бижип турар апарган фактыны демдеглээри өөрүнчүг. Ындыгларга Л. Чадамба, М. Бичe-оол, А. Белек-Баир болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Оларның иштинден ветеринар эртемниниң кандидаты И. Кызыл-оол, Тываның дыл литература, төөгү эртем шинчилел институтунуң эртем ажылдакчылары Ю. Аранчын, Ш. Сат болгаш өскелернин-даа ажылдап кылган эртем ажылдарын парлап турар.

Эткен үеним дургузунда ном үндүрер чер чүс-чүс ном дептерлерни кедээ ажыл-агый, политика-массалыг, медицина, спорт болгаш өске-даа темаларга үндүрген.

Ном үндүрер черниң 25 чыл оюн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинге төлептиг ужуражыр дээш ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарында совет кижилер улуг кедүрүүшкүн-биле ажылдап турар үеде эртип турар. Ном үндүрер чер болунуң ажылын чаа сорулгаларга таарыштыр эде тургузар талазы-биле сөөлгү үеде өлөөн хемчеглерни алган. Те-

Кыдат Улус Республикада

Бирги беш чылдың төнчүзүнде Кыдатка хөвөн-саазын кылыглыг пөстер бүдүрүлгези 1952 чылдың деңнелиндөн 48,6 хуу улгадыр. Бирги беш чыл планын ёзугаар пөс-таавының чаа бүдүрүлгелерин чурттуң дыка хөй хоорайларында тудуп турар.

Чурукта: Пекинде чаа пөс-таавы комбинадының цехтериниң бирээзинде.

Фото К. Романовскийнии. СЭТА-ның фотохрониказы.

ПЕКИН. Биче националдарга бижик чогаадып кылырының айтырыгларын Кыдат Улус Республика улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар.

«Женьминьжибао» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Кыдаттың биче националдарының төп институдунда дөрт ажыг чылдарның дургузунда чурттуң янзы-бүрү националдарынга бижик тургузарының айтырыгларын өөренип турар хөй санныг тускай бөлүктерни тургускан.

Биче националдарга бижикти чогаадып кылырының болгаш сайзырангайжыдарының айтырыгларын КҮР-нүң Эртемнер академиязының дыл эртеминиң институду база ажылдап кылып турар. Таи, цзинпо. лису, лаху болгаш өске-даа аймак улустарның бижиин тургузар болгаш экижидер талазы-биле институттуң ажылдакчылары улуг ажылды чоруткан. Моол бижикке реформа чорударының белеткел ажылы доозулган. Кыдаттың биче националдарының эң-не хөй санныы болгаш мурнунда бодунуң бижии чок чораан чжуан деп аймак улуска бижикти чогаадып кылган болгаш удавас херек кырынга ажыглап эгелей бээр.

* * *

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Кыдаттың металлургтары кан бүдүрериниң чыл планын хуусаазындан 26 хонук бурунгаар күүсеткен. Баштайгы медээлер-биле алырга, кан эзилдирилгези эрткен чыллыынга демейлээрге 34,7 хуу көвүдөөн. Күрүнеңниң металлургия үлетпүрүнүң ажылчыннары совет кан эзилдирикчилериниң дуржулгазын ажыглап тургаш, мартен суугуларының ажыглалының коэффициентизин дыка бедиткен. Ол ам эрткен чылдыындан 17,6 хуу бедик болуп турар. Хөй-хөй кыдат металлургтар канны дүрген эзилдериниң совет аргаларын шиңгээдип алган. ол чорук эзилдирилгениң шагын ортумаабиле 14,5 хуу кызырар арганы берген.

* * *

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Кыдаттың эң-не соңгу талакы можузу Хэйлунцзянге күр черлерни шиңгээдип алыр талазы-биле улуг ажылды чорудары көрдүнген. 1956 чылдан эгелээш 1962 чылга чедир үениң дургузунда ол можуга 4 миллион ажыг гектар күр черлерни аңдарары көрдүнген. Ол чорук можуга көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрүп үндүрерин амгы деңнелге көөрде ийи катап көвүдедир арганы берип турар.

Күр черлерни шиңгээдип алыр талазыбиле ажылды кол нургулайында күрүне ажыл-агыйлары, хөрзүнү экижидип ажыглаар талазы-биле механизастаан отрядтар болгаш көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтери күүседир. Амгы үеде ол можуда күрүниң механизастаан 32 ажыл-агыйларын, машина-тракторнуң 8 станцияларын, чер экижидилгезинин 90 отрядтарын тургускан.

(СЭТА).

Венгрияның алюминий үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде чедиишкиннер

БУДАПЕШТ. Венгрияда алюминий үлетпүрү бодунуң туруп келгениниң чаарбы чыл болган оюн демдеглеп турар. Алюминий үлетпүрүнүң хөгжүүрүнге бокситтер курлавырларының талазы-биле Венгрияның делегейде эң байлакшылдыг болуп турар чоруу улуу-биле идиг болган. Венгрияда ол үнелиг чиг-эт болза, Европада билдинип турар бүгү курлавырларның барык чартыынга деңнежир.

Делегейниң ийиги дайынының мурнуу чарыында үеде Венгрияга чартык миллион тонна хире бокситтерни тып үндүрүп турган. Ынчалза-даа, ук чурттуң иштинге оон мырынай чөгенчиг кезээн болбаазырадып, ынчаарга оон бүгү тывыжының 90 ажыг хуузун дашкаар үндүрүп турган.

Фашистиг эжелелден болгаш капиталистиг кулданыышкындан чурттуң хосталганының соонда Венгрияның алюминий үлетпүрү дүрген хөгжүп эгелээн. Улустуң чазаа Айкага болгаш Мадьяроварга тургулаан эрги заводтарны чаартып тургускан. Мадьяроварның заводу ам дайын мурнудагызындан 10 катап хөй глиноземни берип турар. Эрги заводтарны чаартып тургузары-биле кады, чаа заводтарны тудуп тургузарын чоруткан.

Дайын мурнунда алюминийни эң-не хөйүбиле кылып үндүрүп турган чылга деңнөөрге, үш катап хөй алюминийни эрткен чылын-на Венгрияга бүдүрүп үндүрген. Амгы үеде улус-демократтыг Венгрия болза делегейде эң-не улуг алюминий бүдүрүкчүлериниң бирээзи болуп турар.

Венгр Улус Республика болза, бүдүрүп үндүрүп турары алюминийниң чоннуун кижи санынга онаажырының талазы-биле Англияны, Францияны, Италияны болгаш үлетпүр талазы-биле бедик хөгжүделиг өске-даа капиталистиг чурттарны ажып эрткен.

(СЭТА).

Румынияда химия үлетпүрүнүң хөгжүлдези

БУХАРЕСТ. Улусчу Румынияда химия үлетпүрүнүң, чижээлээрге, минералдыг удобрениелерни, көдээ ажыл-агыйның хоралакчыларынга удур демиселдиң химикаттарын, будуктарны, синтетиктиг медикаментилерни болгаш химияның өске-даа үнелиг продуктуларын бүдүрери чергелиг элээн хөй чаа чугула адырлары хөгжүп турар. Химия үлетпүрүн улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле беш чыл планнарының чылдарының дургузунда Сталин аттыг комбинат, «Арджешул» деп дубитель заводу чергелиг химия бүдүрүлгелерин база туткан. Антибиотиктер бүдүрер талазыбиле заводту Румынияда бир-ле дугаарында ажыглалда киргген. Хөй-хөй эрги бүдүрүлгелерни амгы үениң техниказынга үндезилээш чаарткан. Чуртта химияның элээн каш эртем-шинчилел институттары, а ол ышкаш шинчилелдиң хөй-хөй лабораториялары ажылдап турар.

Румынияның химия үлетпүрүнүң продукциязы 1954 чылдың төнчүзүнде 1938 чылдың деңнелин 6 ажыг катап бедиткен. Химия үлетпүрү ниити продукция үндүрер талазы-биле беш чылдың онаалгаларын дөрт чыл иштинде күүсеткен.

(СЭТА).

Албанияда бараан саарылгазы

ТИРАНА. Улус-демократтыг тургузуг амыдыралдың материалдыг деңнелин хажык чок бедидерин албани ажылчы чоннарга хандырган. Бо дугайын чуртта бараан саарылгазының өзүлдези тодаргай херечилеп турар, бараан саарылгазы 1945 чыл-биле деңнөөрге эрткен чылын барык үш катап көвүдөөн.

Чонну үлетпүр болгаш аъш-чем бараанны-биле хандырарының кол черин социалистиг сектор эжелеп турар. Бир эвес тос чылдың мурнунда социалистиг сектор республиканың ниити бараан саарылгазының 22 хуузун эжелеп турган болза. бо үеде ол 80 ажыг хуу болуп турар. Күрүнеңниң кооператив магазиннери 1950 чылда турганынга бодаарга бо чылын ажылчы чоннарга чигирни 85 хуу, макаронну 44 хуу, рис, фасолду 92 хуу, эътти, балыкты 53 хуу, чагыы 113 хуу, хөвөн-саазын пөстерни 84 хуу, дүк пөстерни 110 хуу хөйну саткан.

(СЭТА).

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинин Даргазынга СССРЭ-ниң төлээлекчизинин чагаазы

НЬЮ-ЙОРК. Айыыл чок чорук Чөвүлелинде ССРЭ-ниң төлээлекчизи А. А. Соболев КНО-га чаа кежигүннер хүлээп алырының дугайында айтырыгны катап чугаалажыр кылдыр Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң онза хуралын декабрь 14-тө хүндүс азы кежээ чыылдырарын дилеп, Чөвүлелдиң даргазы Мунрога чагаа чоруткан.

(СЭТА).

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде

ПЬЮ-ЙОРК, декабрь 14. Хүлээп алыр дугайында билдириишкиннерин берген 18 күрүнелерни КНО-га хүлээп алыр дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели часпар сөөлүнде дүүнгү хүндүскү хуралынга дагыы эгелээн. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели эртенги хуралынга бадылаашкыннарының хөй нуруузу-биле бразил-новозеланд сналды хүлээп алган, ынчаарга ол санал ёзугаар алырга, Чөвүлел баштай 18 чурттарның кандидатуразын тус-бүрүзүнде чугаалажып көөр, а оон соонда кандидатураларын чүүлүг деп көрген ыңдыы чурттарны киирер дугайында Кол Ассамблеяга сүмени бадылаашкынга тургузар ужурлуг болуп турар.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели хүндүскү хуралынга Кол Ассамблеяның сүмелээни 18 күрүнелернин: Албанияның, Моол Арат Республиканың, Иорданияның, Ирландияның, Португалияның, Венгрияның, Италияның, Австрияның, Румынияның, Болгарияның, Финляндияның, Цейлонуң, Непалдың, Ливияның, Камбоджаның, Японияның, Лаостуң болгаш Испанияның билдириишкиннерин чугаалажып көөрүнче шуут киирер ужурлуг турган. Ыңдыг болза-даа 18 күрүнелерни КНО-га хүлээп алыр дугайында Кол Ассамблеяның сүмезин үреп, КНО-га Мурнуу Кореяны болгаш Мурнуу Вьетнамны база хүлээп алыр деп саналды чанкайшичи киирген.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң даргазы Чаа Зеландияның төлээлекчизи Мунро чанкайшичи бодунуң саналын дүжүрүп деп кыйгыргаш, ол саналды хүлээп алыры Кол Ассамблеяның негелдезинге таарышпайн турар деп чүвени демдеглээн.

АКШ-тың төлээлекчизи Лодж чанкайшичиниң саналын дораан-на деткээн. Кол Ассамблеяның сүмези Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелин хүлүп-шарывайн турар деп ол бадыткаан.

Англияның болгаш Францияның төлээлекчилери база чанкайшичиниң саналын деткээннер.

Совет Эвилелиниң төлээлекчизи А. А. Соболев Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели болза Чөвүлелдиң кежигүннерин Кол Ассамблеяның резолюциязын амыдыралга боттандырар деп кол сорулгадан чардыктырар дээр оралдажыышкыннарның херечизи болуп турар деп чүвени онзалап демдеглээн. Чанкайшичиниң саналы Бразилияның болгаш Чаа Зеландияның катыы кылган төлевилелинин утказын солуп турар деп чүвени Соболев демдеглээн.

Чанкайшичиниң саналын хүлээп албаан, чүге дээрге Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң доктаамал кежигүнү болуп турар ССРЭ-ниң төлээлекчизи аңаа улур бадылаан.

Оон соонда КНО-га хүлээп алыр дугайында билдириишкин берген 18 күрүнелерниң кандидатураларының бадылаашкыны болган.

КНО-га Моол Арат Республиканы хүлээп алыр дугайында саналды бадылап турда, чанкайшичи вето салган, ынчангаш Кол Ассамблеяның сүмезин херекке албайн, 18 күрүнелерни КНО-га хүлээп алырын үзериниң оралдажыышкыныы кылган.

Кол Ассамблея бүгү 18 күрүнелерни КНО-га хүлээп алырын сүмелээни билдингир болгай. Ол сүмени барымдаалаш, ССРЭ-ниң төлээлекчизи МАР-га хамаарыштыр чанкайшичиниң кылган удурланыышкынының соонда хүлээп алыр дугайында билдириишкиннери КНО-нуң чугаалажып көрүлдезинде турып турар чамдык өске күрүнелерни КНО-га хүлээп алыр дугайында сүмелерге удурланып саналдаан.

АКШ-тың төлээлекчизи Лодж бадылаашкынга хамаарыштыр тайылбыр бөрүп саналдаан, тургустунган байдалдың харыысалгазын Совет Эвилелиниң төлээлериниге болгаш оон эптеш чок чоруунга онаарын оралдашкан.

Совет Эвилелиниң төлээлекчизи А. А. Соболев бадылаашкынга хамаарыштыр санал бергеш, чүгле бодун төлээлээн чаңгыс кижи Кол Ассамблеяның турасоруунга болгаш Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң кежигүннериниң хөй-нуруузунуң тура-соруунга чөрүштүр хөделип болур ыңдыг байдалды эки бодап көөрүнче Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелин кыйгырган. Делегейниң хөй-ниитилиниң санал-оналы чанкайшичиниң хөделиишкини болгаш тургустунган байдал дээш Каттышкан Штаттарның харыысалгалыг болурунуң дугайында түннелди кылып турар деп Соболев онзалап демдеглээн.

Чаа кежигүнер хүлээп алыр дугайында айтырыгда Совет Эвилелиниң эптеш чок туружунуң дугайы дээр бадыткалдарның барымдаа чогун Соболев көргүскен. X сессияның эгезинде-ле совет төлээлер он алды күрүнелерни хүлээп алыр дугайында саналды киргени бүгүдеге экизи-биле билдингир болгай деп ол чугаалаан. Улам ыңайгы чугаалажыышкынның үезинде Совет Эвилели Японияны болгаш Испанияны хүлээп алырынга чөпшээрешкен. Ынчангаш бүгү он сес күрүнелерни хүлээп алыр дээш ССРЭ болза Ассамблеяның хөй нуруузу-биле кады бадылаарынга беленин илергейлээн. Оон соонда чаа кежигүннер хүлээп алырының дугайында айтырыгда Совет Эвилелиниң кандыг-бир «эптеш чогунуң» дугайында чугаалап болур бе ынчаш? Харын АКШ политиктиг ёзу-чуруму аңаа таарышпас ыңдыг күрүнелерни хүлээп алырынга шаптыктавышаан, эптеш чок чоруун илергейлеп турар-дыр деп чүвени Соболев онзалап демдеглээн.

КНО-га киреринн күзеп турар күрүнелерни ылгай көрүүшкүн чокка организацияга хүлээп алырын хандырар сорулга-биле Совет Эвилели Каттышкан Нацияларының кежигүннериниң хөй нуруузу-биле кады күжениишкиннерин үргүлчүлээр апаар деп А. А. Соболев демдеглээн.

(СЭТА).

Япон парламент төлээлериниң чагаазы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинге япон парламент төлээлери 1955 чылдың сентябрь 2-ден 22-ге чедир аалдап чораан. Совет Эвилелинге чораанының соонда япон парламент төлээлери Европаның элээн хөй чурттарынга чораан болгаш төрээн чуртунче чоокта чаа ээп чеде берген.

Японияга ээп чеде бергеш, парламент төлээлериниң удуртукчулары Китамура, Токутаро болгаш Номидзо Масару, а ол ышкаш төлээлериниң бүгү кежигүннери болгаш оларны үдеп чораан кижилер ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы эш Н. А. Булганиниң адынга чагаа чорутканнар. Чагаада чугаалап турары болза, «япон парламентиниң бөлүк депутаттары, бистер силерниң чуртуңарга базарын чалааны дээш, силерниң чуртуңарга бистиң чоруп турганывыстың үезинде көргүскениңер хүлээп алыышкын дээш ханыы-биле өөрүп четиргенивисти илергейлеп тур бис».

Чагаада оон ыңай «бистиң төлээлеривистиң кежигүннери ССРЭ биле Японияның аразында харылзааларны таарыштырарының хөрөнге идеңкейлиг киржир» деп чугаалап турар.

(СЭТА).

Франция соңгулдалар мурнунуң демисели

ПАРИЖ. Франция соңгулда мурнунуң кампаниязы декабрь 13-те шуут эгелээн. Соңгукчулар даңзылаары доозулган, соңгулда даңзыларын эвилелдештирер дугайында билдириишкиннер бээрин соксаткан.

Социалистер, радикалдар, ЮДСР-ниң кежигүннери болгаш «социал республиканчыларның» чамдыызы каттышкан «республиканчы фронтунуң» удуртукчулары «ийи фронтуда» демисел чорудуп турар: олар Коммунистиг партияга болгаш чазакта хөй нуруулларга удур демисел чорудуп турар. Ынчалзажок чазакта хөй нуруу болуп турар «барыын үзелдиг» партияларга удур «демисел» дугайында оларның бадыткалдары чүгле соңгулда рекламазы болуп турар. Херек кырында «республиканчы фронтунуң» кежигүннериниң болгаш чагырыкчы партияларның коалициязының аразында щуут соңгулда эвилелдери хөй-хөй департаментилерде тургустунган.

Барыын үзелдиг партияларның тургусканы элээн улуг бергелер турзажок, демократтыг күштерни каттыштырары — дээш шимчээшкин Францияда күштелип турар. Возезаның департаментизинде «улустуң чаа фронтузу дээш демисел эвилелиниң» даңзызын кылган, ында Коммунистиг болгаш социалистиг партияларның, «деп-цилгелиг республиканчылар дээш шимчээшкиниң» кандидаттары каттышкан.

Францияның чөөн үзелдиг күштерин каттыштырар дээш муниципалдыг чөвүлекчилер — социалистер болгаш Шасс-Сюр-Рон хоорайда «Форс уврие́рде» кирип турар профэвилел организацияларының чамдык кежигүннери, Тулон арсеналларының бирээзиниң ажылчыннары, Сен-Клуда башкының дээди училищезиниң студентилери болгаш башкылары, Тарн болгаш Гаронна департаментизде болгаш өске-даа черлерде мэрлер (хоорай даргалары), мэрлериниң оралакчылары болгаш муниципалдыг чөвүлекчилер демисежип турар.

(СЭТА).

Суд залындан

Тожу районнуң улус суду райпонуң Мөөнде базазының эргелекчизи турган самчыгдакчы Константин Чүлдумович Очур-оолдуң херээн үзүп шииткен. Очур-оол хөй-ниитиниң хөрөнгизинден 14120 рубльдиң бараанын оорлап самчыгдаан.

СССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының үшкү чүүлү-биле 7 чылда күшажыл лагеринге шииткен.

А. ШЮГДЮР-ООЛ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг
летпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтерияның 3—65.

Культура эргелелиниң типографиязы.